

Biblioteca Oberta

GUIA D'AUDIOVISUALS

L'Expressionisme alemany i el cinema soviètic

SERVEI MUNICIPAL
DE BIBLIOTEQUES
Vila-real

Biblioteca Central. C/ Solades, 25. Tel. 964 52 04 81
e-mail: biblioteca@ajvila-real.es

L'EXPRESSIONISME ALEMANY I EL CINEMA SOVIÈTIC

L'expressionisme alemany

La història del cinema alemany no comença fins ben avançada la Primera Guerra Mundial, doncs fins a aquell moment, la producció cinematogràfica era escassa i de poca qualitat. El 1916 el govern alemany decidí donar un impuls a la cinematografia alemanya i creà el 18 de desembre de 1917 l'UFA (Universum Film Aktiengesellschaft) sostinguda per les autoritats militars i recolzada per les altes finances i la indústria pesada. Acabada la guerra, l'incipient cinema alemany ja estava dotat d'una sòlida organització. Aquesta etapa es caracteritzà cinematogràficament per les produccions d'alt cost i gran espectacularitat. A més a més de comèdies o pel·lícules d'entreteniment (*Una nit a Aràbia*, *Carme*, etc.) i fantàstiques (*L'estudiant de Praga*, *El Golem*, etc.), aquest període fou prolífic en la realització de pel·lícules de propaganda que exaltaven les excel·lències de la història d'Alemanya i/o menyspreaven la de les antigues nacions enemigues. Els encarregats de dirigir-les foren, entre d'altres, el genial Ernst Lubitsch, director que marxà a Hollywood el 1923, i Dimitri Buchowietzky amb actors tant populars com Emil Jannings o la polonesa Pola Negri.

L'expressionisme fou una actitud estètica de les arts plàstiques avantguardistes que intentava buscar una contínua separació de la realitat i que tingué lloc a Alemanya durant els primers anys de la dècada dels anys 20. La seua aparició cinematogràfica fou posterior al moviment pictòric i literari. Està caracteritzat, entre altres trets, per l'ús d'una temàtica molt inquietant i de vegades fins i tot sinistra, amb móns i criatures sortides dels pitjors malsons, espectres i monstres, pel tenebrisme dels seus irreal

però importants decorats, per la deformació voluntària dels objectes, pels seus jocs de llums i ombra, etc. Per a crear aquest tipus d'obres i d'ambients, es va recórrer a utilitzar principalment els estudis cinematogràfics en detriment dels escenaris naturals. Els actors els van maquillar fins a l'exageració. La temàtica de les pel·lícules estava fonamentalment relacionada amb la fantasia i el terror.

La primera pel·lícula expressionista fou *El Gabinet del Dr. Caligari* (*Das Kabinett des Dr. Caligari*, 1919) de Robert Wiene. Altres films d'aquest autor foren *Genuine* (1923) o *Les mans d'Orlac* (*Orlac Hände*, 1925).

Altres obres de temàtica expressionista foren *El Golem* (*Der Golem, Wie er in die Welt kam*, 1920) de Paul Wegener, *De l'alba a mitjanit* (*Von Morgens bis*

Mitternachts, 1920) de Karl Heinz Martin i *Ombres* (*Schatten*, 1923), principalment. L'expressionisme sensu stricto només no va tenir una dilatada existència, ja que *L'home de les figures de cera* (*Das Wachsdifurenkabinett*, 1924) sembla ser la seua obra pòstuma.

Un director d'aquesta època fou el genial Fritz Lang que, malgrat que sempre va negar la seua pertinença a aquest moviment, en diverses obres s'observa una aproximació mitjançant la seua temàtica o per la posada en escena, com ho demostren *El Doctor Mabuse* (*Dr. Mabuse der Spiler*, 1922), *Metròpolis* (1926). Però també es pot apreciar en altres obres com *Nosferatu, el vampir* (*Nosferatu, eine Symphonie des Grauens*, 1922) de F. W. Murnau, *El Golem* (*Der Golem*,

1920) de Henrik Galeen, entre d'altres.

Paral·lelament a aquesta estètica cinematogràfica, a Alemanya també s'estava desenvolupant una línia de cinema realista, molt més intimista, que a partir de la segona meitat de la dècada dels 20, s'imposà progressivament a l'expressionisme amb obres com ara *El rail* (*Scherben*, 1921) i *La nit de Cap d'Any* (*Sylvester*, 1923) de Lupu-Pick, o *L'últim* (*Der letzte Mann*, 1924) i *Fausto* (*Faust*, 1926) de F. W. Murnau o *Variété* (1925) d' E. A. Dupont, entre d'altres.

El cinema soviètic

El primer cinematògraf arribà el 1896 per a la coronació de Nicolau II, però la producció prerevolucionària russa no va tenir gaire qualitat artística. Després de la revolució, es va decretar el 1919 la nacionalització de la indústria cinematogràfica que passà a dependre del Comissariat d'Educació del poble. Al setembre del mateix any es creà a Moscou l'Escola Cinematogràfica de l'Estat sota la direcció de Vladimir Gardin. Lenin llançà la següent consigna per al cinema: “De totes les arts, el cinema és per a nosaltres la més important”. Com que gairebé tota la població russa era analfabeta, l'arma més poderosa juntament amb la ràdio per fer propaganda revolucionària fou el cinema, raó per la qual els directors de cinema soviètic investigaren la capacitat expressiva d'aquest art per fer-lo arribar a la major part de la població. Els esforços de tots aquests directors van incidir en el poder creatiu del muntatge cinematogràfic com a instrument d'expressió.

Malgrat la falta de mitjans tècnics, l'incipient cinematografia russa començà a funcionar gràcies a l'eficàcia dels seus creadors. El primer d'aquests fou Kulechov, professor de l'Institut de Cinema que creà el cèlebre Laboratori Experimental, d'on sortiran directors de la importància de Pudovkin, entre d'altres. Tanmateix, el director amb major genialitat fou Sergei Mijailovich

Eisenstein. Nasqué a Riga el 1898 i els seus inicis cinematogràfics cal situar-los a principis de la dècada dels anys 20. Segons ell i la seua teoria del muntatge d'atraccions, de la suma de dues imatges diferents s'obté un nou significat. Aquesta teoria la va dur a la pràctica en l'obra *La vaga* (*Stacka*, 1924). *El cuirassat Potemkin* (*Bronenosez Potemkin*, 1925) fou la seua següent pel·lícula, aclamada ràpidament per tot el món, on narra la revolta dels marins del cuirassat Príncep Potemkin ocorreguda el 1905. Posteriorment, la van seguir *Octubre* (*Oktiabr*, 1927) i *La línia general* (*Staroe i novoe*, 1929), entre d'altres.

Vsievolod Ilarionovich Pudovkin era deixeble de Kulechov i interpretà diverses obres seues. Els seus inicis com a director foren un curtmetratge de caire còmic i un documental. El 1926 inicià la realització de la trilogia revolucionària composta per *La mare* (*Mat'*, 1926), *La fi de Sant Petersburg* (*Koniets esta sobre Àsia* (*Potomok Chingis Khana*, lectiu d'Eisenstein i el seu repudi vers l'actor,

l'obra de Pudovkin se centra en l'examen de la presa de consciència política dels seus personatges d'una forma individualitzada. La vitalitat del nou cinema soviètic, que va introduir una revolució expressiva en la teoria i en la pràctica cinematogràfica gràcies a l'hiperrealisme de les seues imatges i per la utilització magistral de les possibilitats creatives del muntatge, es va estendre a totes les repúbliques que formaven la federació russa, d'on sortiren directors de qualitat contrastada com ara Alexandr Dovjenko, Ilya Trauberg, Frederij Ermle i Ferdor Ozep, entre d'altres, que van incorporar les noves idees i la nova concepció de l'art cinematogràfic.

Bibliografia

- Gubern, R. (2001): *Historia del cine*. E. Lumen. Barcelona.
- Jeanne, R. i Ford, Ch. (1992): *Historia ilustrada del cine. 1. El cine mudo (1895-1930)*. Alianza Editorial. Madrid.
- Rotha, P. (1960): *El cine hasta hoy. Panorama del cine mundial*. Plaza & Janés. Barcelona.

FITXES DE PEL·LÍCULES

El gabinete del Dr. Caligari

Títol original: *Das Kabinett des Dr. Caligari*

País: Alemanya

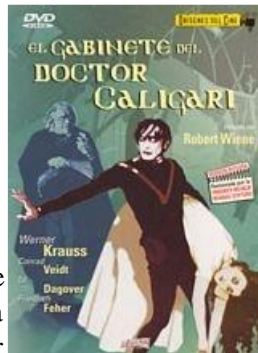
Any de producció: 1919

Director: Robert Wiene

Intèrprets: Lil Dagover, Conrad Veidt, Werner Krauss

Duració: 52 min

Sinopsi: El doctor Caligari és un sinistre hipnotitzador que arriba a la ciutat d'Holstenwall per exhibir a la fira la seua atracció, un somnàmbul, Cesare, que utilitza per perpetrar assassinats. Quan Francis descobreix que el seu millor amic ha estat assassinat, decideix investigar pel seu compte i descobreix que el Dr. Caligari és el malvat director d'un hospital psiquiàtric. Però la situació canvia i es torna més enrareda quan comencen a sospitar que Francis podria estar mentalment inestable després de la mort del seu amic.

Nosferatu, el vampiro

Títol original: *Nosferatu, eine symphonie des Grauens*

País: Alemanya

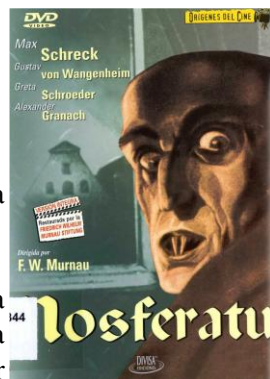
Any de producció: 1922

Director: F. W. Murnau

Intèrprets: Max Schreck, Gustav von Wangenheim, Greta Schroeder, Alexander Granach

Duració: 96 min

Sinopsi: Un jove agent immobiliari es desplaça a Transilvània amb la finalitat de gestionar la venda d'una casa al comte Orlock (Nosferatu), ja que decideix canviar la seua residència. Nosferatu, que arribarà en vaixell i portarà la destrucció, doncs està ple de rates portadores de la pesta bubònica, s'enamora de la jove companya de l'agent, a la qual visitarà totes les nits per a beure'n la sang a poc a poc i convertir-la en la seua esposa. A causa del malestar de la jove, la seua família contactarà amb el professor Bulwer per tal de resoldre el problema.

El Golem

Títol original: *Der Golem, wie er in die Welt kam*

País: Alemanya

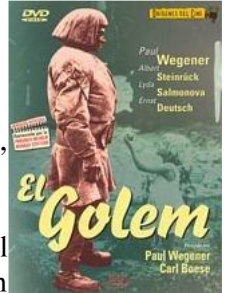
Any de producció: 1920

Director: Paul Wegener, Carl Boese

Intèrprets: Paul Wegener, Albert Steinsrück, Lyda Salmonova, Ernst Deutsch

Duració: 86 min

Sinopsi: El Golem és una estàtua humana de fang modelada pel rabí Loew, mag ancestral, i al qual li dóna vida mitjançant un conjur amb la finalitat de protegir els jueus del gueto de Praga de la tirania del govern.

El doctor Mabuse

Títol original: *Dr. Mabuse, der Spieler*

País: Alemanya

Any de producció: 1922

Director: Fritz Lang

Intèrprets: Rudolf Klein-Rogge, Bernhard Goetzke, Alfred Able, Gertrude Welcker

Duració: 272 min

Sinopsi: El Dr. Mabuse és un geni del delictes, dotat d'una gran capacitat hipnòtica, que està al capdavant d'una poderosa i organitzada xarxa criminal.

Metrópolis

Títol original: *Metropolis*

País: Alemanya

Any de producció: 1926

Director: Fritz Lang

Música: Gottfried Huppertz

Intèrprets: Rudolf Klein-Rogge, Alfred Abel, Gustav Fröhlich, Brigitte Helm

Duració: 117 min

Sinopsi: En una gran megalòpoli de l'any 2026 els obrers viuen en un barri subterrani que es troba dins del cor industrial amb la prohibició d'eixir al món exterior. Incitats per un robot, decideixen rebel·lar-se contra la classe intel·lectual que és qui té el poder, i amenacen destruir la ciutat que es troba a la superfície, però Freder, fill del sobirà de Metròpolis i amb l'ajuda de Mari, d'origen humil, intentaran evitar la destrucció apel·lant als sentiments i a l'amor.

Fausto

Títol original: *Faust*

País: Alemanya

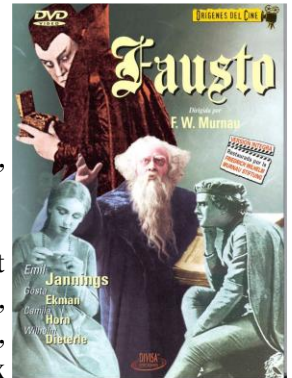
Any de producció: 1926

Director: F. W. Murnau

Intèrprets: Emil Jannings, Gösta Ekman, Camilla Horn, Wilhelm Dieterle

Duració: 106 min

Sinopsi: Adaptació cinematogràfica del mite de Faust sobre la base de l'obra de Goethe. Per mitjà d'un arcàngel, Mefistòfil demana permís per temptar el doctor Faust, segur que li farà perdre l'ànima. Déu li concedeix l'oportunitat, però Faust tindrà també l'oportunitat de redimir-se. El dimoni utilitzarà totes les seues armes per tal d'assolir el seu propòsit.

El acorazado Potemkin

Títol original: *Bronenosez Potemkin*

País: URSS

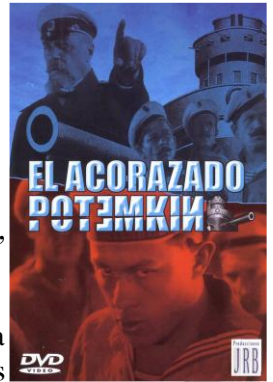
Any de producció: 1925

Director: Sergei M. Einsenstein

Intèrprets: Alexandr Antonov, Grigori Alexandrov, Vladimir Barsky

Duració: 77 min

Sinopsi: El 1905 el cuirassat Príncep Potemkin es troba fondejat enfront de la ciutat d'Odessa. Els mariners es rebel·len contra els oficials perquè els obliguen a menjar la carn amb cucs. Els oficials inicien una forta repressió, però quan van a ser executats, els marins es neguen a disparar contra els seus companys amotinats i els oficials són llançats per la borda. La població d'Odessa se solidaritza amb la tripulació, es manifesta pels carrers de la ciutat i envia queviures als amotinats. Els soldats arriben i comencen a disparar contra la multitud en les escales situades davant del port. Els canons del Potemkin comencen a disparar contra les tropes del tsar i es preparen per a una batalla contra la flota oficial.

La madre

Títol original: *Mat'*

País: URSS

Any de producció: 1926

Director: V. I. Pudovkin

Música: S. Blok

Intèrprets: Vera Baranovskaya, Nikolai batalov, Aleksandr Chistyakov

Duració: 90 min

Sinopsi: La proletària Nilovna veu com el seu fill Pavel és empresonat injustament i es converteix als ideals revolucionaris de Pavel, que posteriorment aconseguirà escapar-se. Durant una manifestació, Pavel mor pels trets dels militars tsaristes mentre que sa mare mor xafada pels cavalls.

